

УДК 821.161.2.091:821.163.42.091"191"

Дарія ПАВЛЕШЕН

<https://orcid.org/0000-0002-5160-095X>

доктор філософії, доцент

доцент Кафедри української мови і літератури

Філософський факультет Загребського університету

(м. Загреб, Республіка Хорватія)

dravlese@ffzg.hr

Домагой КЛИЧЕК

<https://orcid.org/0000-0003-3067-8405>

доктор філософії, старший асистент,

Філософський факультет Загребського університету

(м. Загреб, Республіка Хорватія)

dklicek@ffzg.unizg.hr

Павао ЄРГОВИЧ

<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0007-2377-6628>

асистент,

Філософський факультет Загребського університету

(м. Загреб, Республіка Хорватія)

pjergovi@ffzg.unizg.hr

DOI:

УКРАЇНСЬКО-ХОРВАТСЬКІ ЛІТЕРАТУРНІ ПАРАЛЕЛІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (ДЕЩО ПРО СПІЛЬНІ ТОЧКИ ДОТИКУ)

У статті представлено особливості розвитку хорватського красного письменства так званої хорватської модерни. Хорватська модерна, це літературно-історичний період, початок якого, окрім вже згаданого 1895 року, часто визначається і ранішим, 1892 роком, коли в хорватському красному письменстві, поряд із іншими письменниками-модерністами, з'являється центральна постать цього літературного періоду – Антун Густав Матош.

Розглянуто два поняття – «модерна» і «модернізм», які функціонують у рамках хорватського літературознавства. Задекларовано, що хоча ці терміни іноді вживаються як синоніми, найчастіше під терміном «модерна» в хорватській літературі мається на увазі період приблизно від 1890 року до Першої світової війни. Вона з'явилася як реакція на реалізм і натуралізм та вирізняється естетизмом, жанровою різноманітністю і тіснішими зв'язками із європейськими літературами. Часто порівнюється з сецесією (ар-нуво) й вважається одним із періодів хорватської літератури, у якому постали найкращі літературні твори, особливо в поезії. Центральна її постать Антун Густав Матош.

Зроблено спробу окреслити важливий геопоетичний елемент поєднання українського галицького Модернізму та хорватської модерни – творчість Пе-

тра Карманського у хорватському Ловрані на березі Адриатичного моря. Тут він створив поезії, які увійдуть до збірки «Пливем по морі тьми». Проведено паралелі між творчими пошуками Антуна Густава Матоша та Петра Карманського.

Ключові слова: хорватська модерна, галицький модернізм, традиція, Антун Густав Матош, Петро Карманський.

Постановка проблеми. Завершення дев'ятнадцятого століття для хорватів та українців знаменується значними подіями і потрясіннями у політичному та культурному житті. Тодішня Хорватія, як і Галичина, була частиною Австро-Угорської монархії. У 1895 році, в колонізованій Хорватії, під час правління угорського бана Кароя Куена-Гедерварі, до Заґреба, на урочисте відкриття нової театральної будівлі прибуває імператор Франц Йосиф I. На знак протесту проти гегемонії Гедерварі, експлуатації хорватської землі та пригнічення хорватського народу, молоді інтелектуали – здебільшого гімназисти та студенти загребського університету – спалюють угорський прапор. Після цього їх виключають з університету, а вони продовжують своє навчання переважно у Відні та Празі [2, s. 227].

Саме такі студентські зрушення відбудуться всього 6 років пізніше, 1901-го, і далі 1906-го і 1907 років довкола Львівського університету і призведуть до подібного результату [13]. Отже, у цьому огляді ми намагатимемось окреслити географічні точки перетину, які неминуче призводять до ідейних суголось і шукань у мистецькій літературі. Відрахування студентів та подаль-

ші репресії спричинилися до ще більшого суспільного зрушення, до інтенсивнішого спілкування, навчання і подорожей, наближення європейського досвіду і переосмислення, перебування у ньому та його переживання через Краків, Відень і (для українців десятиліттям пізніше) Прагу.

Зважаючи на те, що читачам більш відомі обставини суспільно-політичного і мистецького життя Галичини, ми зосередимося на інформації, яка буде важливою для відчитування суголось із процесами, що мали місце у літературному середовищі та хорватському суспільстві того ж періоду. 1895 рік вважається переломним для Хорватії і в літературному плані. Саме в цей час з'являється нове покоління молодих письменників-модерністів, які відрізнялися своїми літературно-естетичними поглядами від старших традиціоналістів. *Mladi* (молоді), як їх називають у хорватському літературознавстві, не були задоволені станом, що існував, вони прагнули нового у всьому: у політиці, культурі, мистецтві, а отже й у письменстві.

Виклад основного матеріалу. Одразу слід звернути увагу на деякі термінологічні розходження щодо позначення періоду кінця дев'ят-

надцятого і початку двадцятого століття у хорватському та українському літературознавстві. У рамках хорватського літературознавства використовуються два поняття – «модерна¹» і «модернізм». Хоча ці терміни іноді вживаються як синоніми, найчастіше під терміном «модерна» в хорватській літературі мається на увазі період приблизно від 1890 року до Першої світової війни. Вона з'явилася як реакція на реалізм і натуралізм та вирізняється естетизмом, жанровою різноманітністю і тіснішими зв'язками із європейськими літературами. Часто порівнюється з сецесією (ар-нуво) й вважається одним із періодів хорватської літератури, у якому постали найкращі літературні твори, особливо в поезії (Антун Густав Матош, Владимир Відрич, Фран Галович та інші). Модернізм натомість є ширшою літературною епохою між реалізмом і постмодернізмом. Йому властиве різноманіття напрямів і фаз – від естетизму та «культу краси», через авангардне заперечення традиції, до пізнішого зближення із традицією й пошуку нових форм. Основні риси – автономія літератури, відмова від теорій мімезису, інноваційність і постійні зміни поетик. У хорватських наукових колах досі тривають дискусії, чи завершується модернізм у ХХ столітті переходом до постмодернізму, чи ж тенденції після Другої світової війни можна вважати його пізньою

¹ Хорватською це іменник жіночого роду, тому надалі його використовуватимемо саме у такій формі.

фазою [2, s. 242-243]. Деякі науковці вважають, що модернізм становить сукупність нових прагнень та досягнень у мистецтві ХХ століття, або ж, це явище, яке можна вважати великою епохою в соціально-політичній і культурній історії Заходу, яка почалася наприкінці ХVIII століття і тривала до настання постмодернізму в другій половині ХХ століття [11, s. 760].

Хорватська модерна, це літературно-історичний період, початок якого, окрім вже згаданого 1895 року, часто визначається і ранішим, 1892 роком, коли в хорватському красному письменстві, поряд із іншими письменниками-модерністами, з'являється центральна постать цього літературного періоду – Антун Густав Матош. Кінець цього літературного стилю найчастіше датують 1914 роком, коли помирає Матош, починається Перша світова війна та виходить поетична збірка «Hrvatska mlada lirika» («Хорватська молода лірика») [3, s. 126].

Поетика хорватської модерни зосереджується на автономії літератури й наголошує, що її не можна зводити виключно до національної чи соціальної функції. Мистецтво розглядається як окремий світ із власними внутрішніми закономірностями, первинним призначенням якого є вираження загальнолюдських проблем і, передусім, служіння красі. Естетичне переживання розглядається як провідна мета літературного твору, незалежно від його тематичної спрямованості, і реалізується шля-

хом упровадження нових стилістичних засобів та інноваційних художніх прийомів [3, s. 126]. У цьому контексті поняття естетизму часто визначається як одна з ключових характеристик поетики модерни.

Хорватська модерна, безперечно, не була єдиним стилем, а становила вкрай гетерогенний період, у якому паралельно співіснували різні стилі та поетикальні орієнтації. За умов такого стильового плюралізму виразно домінував імпресіонізм, передусім у поезії. Так, імпресіоністська лірика Владимира Відрича, Антуна Густава Матоша, Мілана Беговича і Драгутіна Дом'янича запровадила у хорватську літературу нові цінності вислову: музичність, синестезію, метафоричне багатство, потяг до гармонії та досягнення *вищої краси*. Поряд з імпресіонізмом водночас з'являються символістські й гротескні тенденції у прозі (Янко Лесковар, А. Г. Матош) та драмі (Іво Войнович, Фран Галович, Янко Полич Камов) [3, s. 126], у яких переважають символічні образи, мотиви сну й ірраціонального, інтроспективна психологізація та ліризм оповіді.

Надалі, однією з засадничих ознак поетики модерни є підкреслений індивідуалізм і суб'єктивізм. Письменники звертаються до інтроспекції, внутрішнього монологу та психологічного аналізу, а зовнішня фабула поступово втрачає вагу порівняно з описами внутрішніх станів. Любов і смерть, Ерос і Танатос, постають та сприймаються як центральні мотиви, тоді як образ

модерної людини часто змальовується як чутливий, неспокійний, позбавлений життєвої орієнтації, у конфлікті з суспільством і власним оточенням. Відтак мистецька література модерни відбиває кризу індивіда на зламі століть, непевність і тривогу, а також прагнення до естетичного вдосконалення вислову.

Програмні статті та маніфести молодих модерністів (зокрема Мілівоє Дежмана й Бранімира Лівадича) наполягали на повній свободі художньої творчості та на культурі краси. «Письменник не лише повинен користуватися повною свободою своєї праці, він має ще й оберігати цю свободу від її порушників», – стверджував Бранімир Лівадич у статті «*Za slobodu stvaranja*» («За свободу творення») [7, s. 184], а Мілівоє Дежман у маніфесті «*Naše težnje*» («Наші прагнення») чітко зазначає, що «сучасний рух – це боротьба індивіда за свободу. Сучасний мистець не належить жодній школі. Модерна ненавидить епігонство – вона хоче, щоб люди жили сучасністю, спиралися на власну душу, щоб їхні твори несли печать їхньої особистості» [7, s. 176]. За Дежманом, модерна прагне виразити цілісність людського досвіду: «Модерна прагне охопити цілісну людину, вона тяжіє до синтезу ідеалізму та реалізму, хоче знайти засіб, яким людина могла б якнайкраще і якнайпрекрасніше виразити своє єство і здійснити своє покликання. Вона не відкидає жодного почуття, жодної думки, бо бореться за права індивіда,

так само як вимагає від індивіда бути собою», – вважає Дежман [7, s. 177]. Водночас поруч із цим потужно вираженим естетичним та індивідуалістичним виміром у тому самому тексті з'являються й виразно окреслені патріотичні мотиви, що вважаємо унікальною спільною рисою, характерною для творчості українських та хорватських модерних мистців; тож Дежман твердить: «Одне залишалось в усіх епохах – це любов до батьківщини – і хто сміє нам це заперечити?» [7, s. 176].

Отже, Дежман наголошує, що незалежно від відмінних поглядів порівняно зі старшими поколіннями письменників, любов до батьківщини лишається сталою цінністю, константою, яку молодому поколінню не можна заперечити. «Нам хочеться свободи; ми прагнемо жити сучасністю, прислухатися до духу часу й творити самі... І все ж ця свобода – необхідність для Хорватії», – підсумовує Дежман [7, s. 176].

Одночасно, для молодих хорватських модерністів і літературних критиків – Дежмана та Лівади-ча – література мала бути виразом індивідуального таланту й найвитонченіших людських почуттів, звільненою від зовнішніх обмежень – суспільних, політичних чи моральних конвенцій. Таке розуміння мистецтва відкрило простір для європеїзації хорватської літератури, яка включилася в загальні середньоєвропейські течії.

Втім, незважаючи на те, що модерністи проголошують автономію мистецтва і свободу творення,

вони не могли повністю уникнути національної заангажованості та патріотичної функції літератури. Антун Густав Матош 1907 року в есеї «Sintetička kritika» («Синтетична критика») наголошує, що Модернізм – «питання стилю, еволюції форми, нової синтези стилю» [1, s. 252]. У Матоша естетичний вираз поєднується з національними мотивами, що засвідчує: хорватська модерна не була естетично однорідною, а перебувала між загальноєвропейською поетикою та внутрішніми політично-національними потребами. Так *суперечність* між естетизмом і патріотизмом стала структурною ознакою всього періоду: у теорії модерна проголошувала *чисте мистецтво*, а на практиці часто поєднувала естетичні інновації, пройняті патріотичними мотивами. Саме ця характеристика надає хорватській модерні своєрідної ідентичності та свідчить про її двоїстість: мистецтва звільненого й мистецтва ангажованого. Про це свідчить, зокрема, «Проголошення» «Хорватської думки», часопису молодих хорватських письменників, які наприкінці XIX століття перебували в Празі. Це видання, поряд із літературною функцією, мало й виразну політично-громадянську орієнтацію [10, s. 56]. Розмірковуючи про взаємозв'язок громадсько-політичних цілей і художніх тенденцій у русі *молодих*, Марина Протрка Штімець [10] формулює висновок про «парадокс модернізму». Хорватський модернізм у цьому контексті не є

винятком. Подібна проблематика простежується й у інших слов'янських літературах, представники яких одночасно вели боротьбу на двох фронтах – літературному та національному.

Поетика хорватської модерні сформувалася як поєднання естетського потягу до краси, плюралізму стилів, ліризму та психологізації вислову, а в її межах уже з'являються й зародки пізніших авангардних напрямів. Саме ця відкритість і внутрішня різноманітність дала змогу хорватській літературі в добу модерні скоротити відставання від європейських течій та стати частиною спільної культури *fin de siècle*.

Працький і віденський напрям хорватської модерні

Хорватські літературознавці зазвичай поділяють літературу модерні на дві фази, з яких перша, до 1903 року, була позначена критикою традиційної романтично-реалістичної традиції у програмних текстах та маніфестах. У цей період відбувається розрив із традицією та вираження нового розуміння мистецтва.

У Празі та Відні, куди потрапили молоді хорватські інтелектуали після виключення зі Загребського університету, сформувалися так звані праська та віденська групи. Працька група перебувала під впливом ідей Томаша Масарика про соціальний реалізм і не мала первинно літературного спрямування, а радше політичний характер, що опосередковано впливало на літературу.

Вони об'єдналися навколо журналу «Hrvatska misao» («Хорватська думка»), який видавався в Празі з 1897 року, але сам рух припинив своє існування приблизно у 1903 році.

Віденська ж група перебувала під впливом німецько-австрійської сецесії. Письменники робили акцент на художній свободі, відкидали літературні школи, були віддані культу краси та абсолютної гармонії, а також творчій виразності. Вони об'єдналися навколо журналу «Mladost» («Молодість»), який видавався з 1898 року.

Після повернення до Загреба, обидві групи об'єдналися з молодими хорватськими письменниками, що не виїхали за кордон, і публікували свої твори у журналах «Život» («Життя») та «Hrvatski salon» («Хорватський салон»).

Такі літературні мандри між часописами та виданнями нагадують ситуацію, коли українські молодомузівці розпочинають співпрацю зі «Світом» та засновують видавництво (чи серію видань) «Молода Муза» (про що оголошують в спільній декларації, надрукованій на обкладинці першої книги цього видавництва – «Жертва штуки» Василя Пачовського; саму декларацію датовано 7 жовтня 1906 року) і подальшу співпрацю молодомузівців з «Українською хатою».

Хорватська поезія як домігантний літературний жанр у період модерні (поряд з новелою, яка переважає у прозі) є характерною для творчості письменників, що передчувають та втілюють нові

виражальні цінності. Окрім вже згаданого А. Ґ. Матоша як центральної фігури, а також В. Відрича, М. Беговича, Д. Дом'янича та Ф. Галовича, усі ці автори свідчать, що імпресіонізм у період модерні (особливо після 1900 року), поряд із явною присутністю деяких інших стилів, був домінуючим явищем.

Зважаючи на те, що наша розвідка, присвячена українсько-хорватським літературним паралелям початку ХХ століття, важливо звернути увагу на те, як у поетичному доробку найвизначнішого хорватського модерніста А. Ґ. Матоша та поезії молодомузівця Петра Карманського поряд із тяжінням до чистого мистецтва і краси, виразних ноток суму, розпуки і танатосу, спостерігаємо і патріотичну тематику, таким чином, незважаючи на бажання хорватських модерністів рішуче і різко порвати зі традиційними тенденціями у мистецькій літературі, перехід до модернізму почасти не відбувався аж настільки конфліктно і гостро, перебував більше у площині *форми*, що на нашу думку, об'єднує поетів-модерністів Галичини з хорватськими однодумцями, які теж зважали на авторитет попередників, полемізували але і дослухалися до літературних батьків, як і молодомузівці у складному діялозі з метром Іваном Франком. Саме у цьому контексті Тамара Гундорова пише про еkleктизм раннього українського модернізму як його основну рису, яка включала також громадянсько-пу-

бліцистичну й романтично-патріотичну риторику [12, с. 254].

Матош як центральна по- стать хорватської модерні

Антун Ґустав Матош відомий у хорватському літературознавстві передусім своєю лірикою, а також як засновник модерної новелістики та модернізатор хорватської літератури. Враховуючи, що Хорватія перебувала у складній політичній ситуації з невизначеним державним статусом, у той час як багато інших європейських націй створювали свої сучасні держави, не дивно, що патріотична тематика займає виняткове місце в його поетичній спадщині.

Матош розпочинає свій поетичний шлях значно пізніше, ніж прозовий, і його ліричні мотиви охоплюють різноманітну тематику: від інтимної, любовної та пейзажної до патріотичної, часто поет звертається до традиційної форми сонета. Лірику Матоша характеризують поетичні образи, синестезія та символи, з акцентом на артистичність і використання стильових контрастів та гри слів.

Щоб зрозуміти патріотичну лірику А. Ґ. Матоша, важливо знати, що він, як військовий дезертир, проживав у Београді з 1894 року, а через Мюнхен, потім Відень і Женеву, прибув до Франції в 1899 році. У цей час починається його життя в Парижі, де він перебував до 1904 року. Там він знайомиться із творчістю багатьох видатних поетів, стаючи послідовником символістів

і шанувальником Шарля Бодлера, Едґара По та інших європейських авторів. Тому не дивно, що вірші Матоша відзначаються тяжінням до гармонійності, майстерним використанням символів, де кожен звук надає поезії музичної гармонії (адже Матош також був музикантом) [3, s. 42].

Європейський контекст у Матошевій творчості відіграє надзвичайно важливу роль для розуміння його творів. Західна Європа була для нього еталоном розвиненості: він захоплювався Парижем і Женевою, а критикував Відень та Пешт через їхній вплив на тодішню політичну ситуацію в Хорватії.

Важливо підкреслити, що патріотичну лірику Матоша можна загалом поділити на два періоди: перший – час, коли він перебував за кордоном і мріяв про батьківщину, ідеалізуючи її, та другий – період після повернення до Хорватії, коли він був найкритичнішим щодо ситуації, яку застав, із особливим наголосом на його творчості 1909 року. Повернувшись із Європи та відчувши реальне життя в Хорватії, Матош став критичнішим щодо Європи та ідеалів, з якими він там познайомився. Розчарований політичною ситуацією в Хорватії, він не міг змиритися з підневільним становищем хорватів у складі Австро-Угорської монархії, його дратувала апатія хорватського народу, яку він відкрито критикував. Однак, попри все це, він вірив у краще майбутнє. Національна тематика настільки його захоплювала, що постійно спонукала до но-

вих аналізів політичних концепцій і подій.

Отже, притаманною рисою хорватської модерни було одночасне співіснування, наявність модерністських елементів та елементів громадянської або, більше того, патріотичної лірики, позаяк такі риси притаманні не усім хорватським модерністам, але вони виступають особливо помітним явищем у творчості Матоша. У Матоша, з одного боку, зустрічаємо найяскравіші приклади хорватського модернізму, у таких віршах, як «Mladoj Hrvatskoj» (Молодій Хорватії). Для поета мистецтво не полягає у відображенні реального світу чи зовнішніх обставин, а навпаки, у художній фікції, вираженні та формі, у красі й гармонії. Завдання мистецтва, за Матошем, не у його функціональності, а у сфері естетики, у красі вислову й стилю, а зрештою, в оригінальності та лаконічності [8]. Усе це визначає Матоша як переконаного модерніста на межі XIX – початку XX століття. Це особливо виразно виявляється у його вже згаданому вище, програмному вірші «Молодій Хорватії», який, за інтерпретацією Каштеляна, становить його «артистичне кредо, його *ars poetica*» [8, s. 10]. У «Молодій Хорватії» поет зводить порахунки з прозою («Наш смак лиш рідкісні враження у шані має / І все, що схоже на позу й фразу, зневажає») та з «роздумами», натомість обстоює «почуття» («Ми, німфолепти, гармонійно відчуваймо») і «красу» («Красі чистій гімн заспіваймо»).

Літературознавець Мирослав Шіцел пише про красу як нову віру, що посідає місце релігії у світогляді Матоша [8, s. 9], що простежується і в «Молодій Хорватії»: «А строфа має нас чарами торкатись / Й будити те чуття, у якому боги витають».

У своєму найвідомішому вірші «Utjeha kose» («Втіха волосся»), Антун Густав Матош в імпресіоністичному дусі фіксує враження, споглядаючи тіло померлої коханої жінки у «смертельній залі переповненій прекрасної смерті», в «ідилії квітів». Розуміючи, що все – мертве, єдине, що заспокоює і тішить поета і його «сірі думки», це – «волосся, що все ще живе». У поезії «Втіха волосся» Матош знову постає майстром вірша, створюючи за допомогою антитез (у квітів ідилії – в свічок агонії), парадоксів (уві сні – мертво) й оксюморонів («У траурній фатальній залі, смерті прекрасної повній»; «Сумніваючись, що темні очі ясні») своєрідну оду красі смерті. Страждання за коханою людиною є також темою вірша «Samotna ljubav» («Самотнє кохання»). Поет тужить за коханою людиною, від якої його розділяє відстань. Для нього, «відстань має силу сумної смерті», в той час як кохання – це «не щастя», а «рана» та «біль».

У цей період з'являється ще один для нас важливий геопоетичний елемент поєднання – Петро Карманський серед ідилії Адріатичного моря, у хорватському Ловрані створює свої поезії, які увійдуть до збірки «Пливемо по морі тьми» де 17. 6. 1908 у «Ляйтмотиві» напише – все

пусте, святий лиш людський біль. Тоді ж, зберігаючи водночас модерністську поетику, Матош вдало поєднує елементи модернізму з елементами патріотичної поезії.

У сонеті «1909» поет, подібно до «Втіхи волосся», але набагато гостріше, разить читачів сценою вбивства і смерті. Поет починає вірш низкою еліптичних речень, що описують загадкове місце злочину щодо невідомої жінки. Алегорично він зображає мертве жіноче тіло «на місці вбивства, темному як блуд», яке висить на шибениці, з обличчям схожим на обличчя його «мами» та очима схожими на очі «якоїсь прекрасної дами». За допомогою синтаксичної та стилістичної скупости Матош досягає ефекту натуралістичної холодности й похмурости, з постійним використанням порівнянь, як провідного стилістичного засобу («суха, наче прут»; «темне, наче блуд»). Уникаючи притаманного романтизму патосу, у останній строфі Матош розкриває алегорію мертвої жінки констатує, що бачить «повішену, як злодійку, Хорватію». У ще одному сонеті «Stara pjesma» («Стара пісня») віршник засуджує вузькоглядність народу, «сліпця», «останніх рабів без влади», який «приречений вмерти без честі» поки «чужинець готує смерть». Відразу прочитується суголосся з «Чи знаєте ви край, де вічна тьма неволі // Вергла на скорбний люд полуду сліпоти?» Петра Карманського (перейняте у Вольфганга фон Гете «Kennst du das Land?»).

Ще одне вдале поєднання модерністських та патріотичних елементів зустрічається у вірші Матоша «Їувар» («Охоронець»). Відтворюючи загальний песимізм там, де «давно згас будь-який блиск» «у знаках відчаю на порожньому небі», в останній строфі поет звертається до власного «дому», якого не покинув ще тільки пес (охоронець).

Подібне поєднання модерністських та патріотичних елементів зустрічаємо також у молодомузівця Петра Карманського. Приблизно в той самий час, як і Матош, Карманський пише «Острів». Перші вісім рядків – символістський опис острова, що «дрімає серед хвиль», та «стремить верхами гір над чорний океан» та який «грізний спокоєм сірих скель» «спить спокійним сном, закутаний в імлі». Починаючи із дев'ятого рядка поет розкриває присутню алегорію, адже острів – це «закаменілий з болем» народ, «вигаслий вулкан», що «зберіг лиш сни про волю». Так, П. Карманський вдало поєднує модерністську поетику, яка раптом переходить у романтичну. Все ж, порівняно з Матошем, у Карманського перехід до романтичної поетики є більш відчутним, адже поет вдається до притаманного романтизму патосу. Про це свідчать і наявність таких мотивів, як *біль, воля, велич, погорда* тощо. Т. Гундорова наголошує, що ранній український символізм у рамках модерністського дискурсу поєднував у собі «образність симво-

лістську, неоромантичну, імпресіоністську, сецесійну» із виразною присутністю патріотичних ідеалів, фольклорних і мітологічних мотивів, слідів пізньоромантичної чуттєвості, а також культу спіритуалізованого кохання, споглядання та краси [12, с. 248].

Ще одним прикладом такого поєднання є вірш «Танець», який розпочинається піднесенням зображенням танцю що переростає у шал:

На салі гамір, ритм кадрилля
Колише сотню ніг до знуди,
Стиск рук, і шепти, й жар похмілля
Кипить життя, хвилюють груди.

Відтак, відстороненість від цього виру, настроїв вірша поступово забарвлює більш сумні тони, відтворюючи «хрести дубові», що «сіріють в млі». В наступних рядках головними мотивами стають *жалі, сльози, кров, змори, тоски, смуток та розпука*. В останніх рядках остаточно виділяються явно романтичні та патріотичні елементи. Констатуючи, що «народ в неволі», водночас «вмира останній такт кадрилля». Згадуючи в останніх рядках «Весілля» Станіслава Виспянського, Петро Карманський натякає на питання звільнення народу з-під влади чужинця.

А по безмежному роздоллі
Кричать галки і крячуть круки
Й несеться зойк: «Народ в неволі!...»
На салі гамір: шовки в'ються,
Вмира останній такт кадрилля,
По змученій душі снуються
Згадки з Виспянського «Весілля»...

Висновки. У такому короткому огляді ми намагалися подати дещо з тих нарисів, які не претендують на всеохопність явищ, а лиш пунктирною лінією намацують пульс суголосся. Як ми спостерігаємо, модерністський поетичний проєкт не повністю відривався від суспільно-національного контексту – радше інтегрував його в нову художню форму. Дозвольте запропонувати до розгляду розширену географію, долучити до Львова, Кракова, Відня ще і Ловран, локус українських подорожей і співбуття модерністів, запропонувати дослідження і хорватського культурного простору початку двадцятого століття, місця перетину і зустрічей, шукань української та хорватської літератури.

Список літератури

1. Antun Gustav Matoš II. Vidici i putovi. Naši ljudi i krajevi / Priredili Dragutin Tadijanović, Marijan Zora Matković. Zagreb: Matica hrvatska, 1967.
2. Frangeš, Ivo.. Povijest hrvatske književnosti. Zagreb/Ljubljana: Nakladni zavod Matice hrvatske. Cankarjeva založba, 1987.
3. Hrvatska književna enciklopedija / V. Višković (ur.). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2011.
4. Milanja, Cvjetko. Hrvatsko pjesništvo 1900.–1950. : pjesništvo hrvatske moderne. Zagreb: Altagama, 2010.
5. Pjesnici hrvatske moderne / Priredio Vinko Brešić. Zagreb: Znanje, 2003.
6. Solar, Milivoj. Književni leksikon. Matica hrvatska. Zagreb, 2007.
7. Šicel, Miroslav. Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća. Moderna. Zagreb: Naklada Ljevak, 2005.
8. Šicel, Miroslav. Poetika" Antuna Gustava Matoša. *Fluminensia*. Volume 1, № 1, 1989. s. 7-12.

9. Šicel, Miroslav. Programi i manifesti u hrvatskoj književnosti. Zagreb: Liber, 1972.
10. Tomašegović, Nikola. *Modernistički pokret mladih u hrvatskoj kulturi i politici na prijelomu 19. i 20. stoljeća* (Disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2022. Web.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:516297>
11. Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika / Lj. Jojić (ur.). Zagreb: Školska knjiga, 2015.
12. Гундорова, Тамара. Проявлення слова: Дискурсія раннього українського модернізму. Київ: Критика, 2009.
13. Набитович, Ігор. Контексти листа Василя Стефаника про митрополита Андрея Шептицького та боротьбу за український університет. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2022. № 16 (63). С. 104-116.

References

1. Antun Gustav Matoš II. Vidici i putovi. Naši ljudi i krajevi / Priredili Dragutin Tadijanović, Marijan Zora Matković. Zagreb: Matica hrvatska, 1967.
2. Frangeš, Ivo.. Povijest hrvatske književnosti. Zagreb/Ljubljana: Nakladni zavod Matice hrvatske. Cankarjeva založba, 1987.
3. Hrvatska književna enciklopedija / V. Višković (ur.). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2011.
4. Milanja, Cvjetko. Hrvatsko pjesništvo 1900.–1950. : pjesništvo hrvatske moderne. Zagreb: Altagama, 2010.
5. Pjesnici hrvatske moderne / Priredio Vinko Brešić. Zagreb: Znanje, 2003.
6. Solar, Milivoj. Književni leksikon. Matica hrvatska. Zagreb, 2007.
7. Šicel, Miroslav. Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća. Moderna. Zagreb: Naklada Ljevak, 2005.
8. Šicel, Miroslav. Poetika" Antuna Gustava Matoša. *Fluminensia*. Volume 1, № 1, 1989. s. 7-12.
9. Šicel, Miroslav. Programi i manifesti u hrvatskoj književnosti. Zagreb: Liber, 1972.
10. Tomašegović, Nikola. *Modernistički pokret mladih u hrvatskoj kulturi i politici na prijelomu 19. i 20. stoljeća* (Disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2022. Web.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:516297>

11. Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika / Lj. Jojić (ur.). Zagreb: Školska knjiga, 2015.

12. Hundorova, Tamara. Prolavlennia slova: Dyskursiia rannoho ukrainskoho modernizmu. Kyiv: Krytyka, 2009.

13. Nabytovych Ihor. Konteksty lysta Vasylia Stefanyka pro mytropolyta Andreia Sheptytskoho ta borotbu za ukrainskyi universytet. Prykarpatskyi visnyk NTSh. Slovo. 2022. № 16 (63). S. 104-116.

Dariya PAVLEŠEN

<https://orcid.org/0000-0002-5160-095X>

PhD, Assistant Professor

Faculty of Humanities and Social Sciences,

University of Zagreb

(Zagreb, Republic of Croatia)

dpavlese@ffzg.hr

Domagoj KLIČEK

<https://orcid.org/0000-0003-3067-8405>

PhD, Postdoc at the

Faculty of Humanities and Social Sciences,

University of Zagreb

(Zagreb, Republic of Croatia)

dklicek@ffzg.unizg.hr

Pavao JERGOVIĆ

<https://orcid.org/my->

[orcid?orcid=0009-0007-2377-6628](https://orcid.org/0009-0007-2377-6628)

Assistant at the

Faculty of Humanities and Social Sciences,

University of Zagreb

(Zagreb, Republic of Croatia)

pjergovi@ffzg.unizg.hr

**UKRAINIAN-CROATIAN LITERARY
PARALLELS OF THE BEGINNING OF THE
20TH CENTURY (SOMETHING ABOUT COMMON
POINTS OF CONTACT)**

The article presents the features of the development of Croatian literary literature of the so-called Croatian modernity. Croatian modernity is a literary and historical period, the beginning of which, in addition to the already mentioned 1895, is often determined by the earlier year, 1892, when in Croatian literary literature, along with other modernist writers, the central figure of this literary period appears – Antun Gustav Matoš.

Two concepts are considered – “modernity” and “modernism”, which function within the framework of Croatian literary studies. It is stated that although these terms are sometimes used synonymously, the term “modern” in Croatian literature most often refers to the period from approximately 1890 to the First World War. It emerged as a reaction to realism and naturalism and is characterized by aestheticism, genre diversity, and closer ties to European literature. It is often compared to Art Nouveau and is considered one of the periods of Croatian literature in which the best literary works appeared, especially in poetry. Its central figure is Antun Gustav Matoš.

An attempt is made to outline an important geo-poetic element of the combination of Ukrainian Galician Modernism and Croatian modernity – the work of Petr Karmansky in Lovran, Croatia, on the Adriatic Sea. Here he created poems that will be included in the collection “We Sail Across the Sea of Darkness”. Parallels are drawn between the creative searches of Antun Gustav Matoš and Petr Karmansky.

Keywords: Croatian modernism, Galician modernism, tradition, Antun Gustav Matoš, Petro Karmanskyi